

Terénní teorie

11.1. Movité archeologické nálezy a vzorky, jejich ošetření a evidence.

Movité archeologické památky lze rozdělit:

- **Artefakty** (pův. nálezy, repektive movité archeologické nálezy)
- **Ekofakty** (pův. archeologické vzorky)
Mimo archeologické památky v přísně památkovém pojetí lze z hlediska metodologie archeologie jako vědného oboru zahrnout mezi archeologicky využitelné prameny, rovněž:
 - **Přírodní prameny** – (někdy vzorky, jindy naturfakty)
- **Artefakty** – vznikají intencionální činností člověka, záměrně jim dává formu, nebo obsah
- **Ekofakty** – vznikají neintencionální činností člověka, jejich forma a obsah není záměrem
- **Přírodní prameny** –vznikají nezávisle na činnosti člověka

Postup při exkavaci a terénní dokumentaci movitých archeologických předmětů:

- preparace
- primární evidence hmotných nálezů
- fotografická dokumentace, videdokumentace
- kresebná dokumentace
- prostorové zaměření
- písemná dokumentace (formuláře)
- další preparace, fixace, vyzvednutí

Evidence a rozdělení archeologických movitých nálezů

- běžný materiál z každé stratigrafické jednotky, případně ještě rozčleněné na dílčí plochy ukládáme do již připraveného košíka s cedulkou s již určeným a nezaměnitelným označením
- odtud je pak překládáme samostatného pytlíku podle druhu **artefaktů** (keramika, mazanice, kosti, KPI, kovy, ŠI, BI), **resp. ekofaktů a naturfaktů** (lastury, uhlíky, dřeva, makrozbytky)
- označení košíku a pytlíku zpravidla zahrnuje:
 - **název nebo číslo výzkumu**
 - **označení dílčí plochy** (plocha, sonda, sektor, kvadrant, čtverec)
 - **číslo stratigrafické jednotky** (pouze uložení, konstrukce, pohřeb)
 - **obsah** (KE, MAZ, FE, KPI, ...)
 - **příp. další doplňující údaje** („ke slepení“, „nemýt !“, „křehké“)
 - **datum a podpis**

Důležité zásady při práci s nálezy v terénu:

- **významné artefakty se lokalizují trojrozměrně** (od osy x a y nebo triangulačně od 3 rohových bodů), v ideálních podmínkách by se takto zaznačily všechny nálezy
- **nálezy se nevyjímají ze stratigrafické jednotky ihned jak je objevíme, naopak ponechají se je v jejím rámci a do té doby když na exkavaci této stratigrafické jednotky dojde řada**
- naopak **neponecháme volně ležící nálezy zbytečně na ploše výzkumu** - vede to často k jejich ztrátě
- odebírají se **všechny archeologické artefakty, u ekofaktů a přírodních pramenů smysluplný vzorek**

Laboratorní ošetření nálezů a vzorků

- k rozdělování nálezů někdy dochází až v laboratoři
- **většinu běžných nálezů ošetřujeme mytím**, za podmínky dodržení některých zásad:
- **všechno, co se umyje je třeba nechat uschnout**
- **papírové × igelitové pytle** (praxe mluví spíše pro používání papírových, přirozeně záleží i od typu nálezu)
- **keramika** – pozor někdy se vyskytují organické zbytky, barva, engoba - nesetřít
- **mazanice** – přílišným namáčením nerozpustit
- **ŠI a BI** - podle některých badatelů by se neměla umývat vůbec (mohly zůstat zachované zbytky potravy, nebo materiálů k jejichž opracování se to používalo)
- **osteologický materiál** – nevystavovat prudkým změnám vlhkosti a teploty (mění se rozměry), nejlépe svěřit odborníkům
- **kovy, sklo, organické látky** – přenechat odborníkům
- **antropologický materiál** – obdobně jako u osteologického, antropologové si ho nejráději vyzvedávají i myjí sami
(z institucí má však samostatného antropologa jen AÚ AV ČR v Praze)

Konzervace

- **je souhrn činností, které vedou k zachování předmětu ve stavu, v jakém byl v době, kdy se stal muzeálií - „nejlepší konzervace je žádná konzervace“**. V naprosté většině případů však tohoto ideálu nelze dosáhnout, má-li být předmět trvale uchován jako nositel muzeality.
- **Dva základní cíle:**
 - **co nejvyšší stupeň zachování autenticity předmětu**. Ta spočívá – mimo jiné – i v tom, že z předmětu lze vyčíst míru jeho „spotřebování“ v době, kdy přestal sloužit svému původnímu účelu, tj. stopy po původním opotřebování neretušovat.
 - **zastavení destruktivních procesů, které poškozují fyzický stav předmětu**, a jsou způsobeny biologickými škůdci, korozí, nevhodnou teplotou či vlhkostí prostředí, v němž byl předmět uchováván a zejména jejich kolísáním, nevhodným chemizmem prostředí atp.
- **Nutné je vždy nález vyfotit ještě před konzervací** - někdy po konzervaci není poznat k jakému účelu sloužil

Konzervátorské pracoviště Technického muzea v Brně --> Metodické centrum konzervace (MCK)

- je rozděleno dle specializace práce na několik úseků:
- **konzervátorské dílny** (práce kovářské, obráběčské, zámečnické, puškařské, cizelérské, svářečské, elektromechanické, stolařské a dřevomodelářské)
- **dílna pro renovaci historických automobilů**
- **kovolitecká dílna** (kopie historických předmětů a umělecké odlitky)
- **konzervátorská laboratoř**

Konzervátorská laboratoř

- navazuje na své původní poslání z doby založení v roce 1975, kterým je **provádění verifikace konzervátorsko-restaurátorských postupů a prostředků pro potřeby muzejní praxe**. Za tímto účelem byly například odzkoušeny dostupné antikoroziční prostředky, způsoby barvení a povrchové úpravy kovů, galvanoplastická výroba kopií, metodika ošetření usňových sbírkových předmětů.

- v současnosti rozšířen pracovní program i o aplikaci vybraných fyzikálních a chemických metod, používaných pro průzkum sbírkových předmětů využití emisní spektrální analýzy
- pracoviště je vybaveno přístroji pro základní materiálový průzkum (optické mikroskopy, resp. stereomikroskopy; základní informace o tvaru předmětu, jeho povrchu a rozsahu poškození), optickým emisním spektrografem pro zjišťování chemického složení zkoumaných materiálů a pro mikroskopické hodnocení povrchů ošetřovaných předmětů, laboratoří pro mokrý proces včetně aparatury pro elektrochemické čištění a stabilizaci archeologických nálezů,
- laboratoř je zaměřena na konzervaci archeologických nálezů se specializací na kovy, sklo, dřevo a kůži
- **Mokrý kůže** - konzervace zahrnuje čištění od organických nečistot mechanicky a pomocí destilované vody, vytěsnění vody pomocí glycerinu v ethylalkoholu a závěrečné tukování.
- **Kovy** - dílnou pro mechanické čištění s mikropískovacím zařízením a úsekem pro dokumentaci konzervátorských zásahů, abrazivo o různé tvrdosti je soustředováno pomocí stlačeného vzduchu do jemné trysky, která umožňuje lokální mechanické čištění kovového povrchu
- **Konzervace dřeva, kamenné suroviny a kůží či textilií** pomocí „plastinační metody“ - je zachován tvar a vzhled (studny, čluny, dřevěné stavby), některé předměty tak vydržely přes 20 let na výstavě či v muzejních depozitářích, i když kůže po konzervaci trochu ztmavne
- vakuové balení zakonzervovaných předmětů

Lakové obtisky

- v zahraničí více než šedesát let používaný způsob dokumentace archeologických objektů a geologických a paleontologických profilů
- metoda umožňuje pořizovat z jámových a stěnových řezů, sond, profilů a odkryvů tvořených nezpěvněnými materiály a horninami (jako jsou zvětraliny, půdy, jíly, písky, štěrky a rašeliny) obrazy označované jako lakové obtisky.
- základní výhodou je autentické zachování veškerého snímaného materiálu a uložení snímaných nálezů (např. vltavíny, fosílie, kosti, staré střepy ap.) v poloze „in situ“
- princip výroby spočívá v tom, že se vybraná část odkryvu zeminy zarovná a nastříká řídkým penetračním lakem, který do zeminy pronikne a zpevní ji, aniž ji texturně, minerálně či barevně poruší. Po zaschnutí se takto preparovaná plocha zesílí neředěným lakem a řídkou tkaninou. Jestliže se po opětovném zaschnutí tkanina opatrně strhne, lak na ní přidrží souvislou tenkou vrstvu preparované zeminy, která přesně uchová přírodní vzhled horniny se všemi jejími vlastnostmi.
- při výzkumu v Pštrosově ulici (1994) řez středověkým ohništěm ze 14. století. o rozměrech 1225 x 940 mm
- v roce 1997, kdy její pracovníci při záchranném výzkumu středověkého hřbitova ve Vladislavově ulici (výzkum Pražského ústavu památkové péče) snímali řez středověkou hrobovou jámou z 12. století, rozměry 1255 x 995 mm.

HAVLÍNOVÁ, A.1998: Optimalizace konzervačního postupu při zpracování železných archeologických sbírek. Sborník z konzervátorského a restaurátorského semináře. Brno, 71 – 73.

TICOVÁ, E. 1997: Smysl a principy konzervace archeologických nálezů, AR 49/1, 147-149.